

VILNIUS UNIVERSITY

Tomas Andriukonis

ANTANAS BARANAUSKAS' ORIGINAL TEXTS (1853–1863) – HISTORY OF
WRITING

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (04 H)

Vilnius, 2013

The Dissertation was prepared at Vilnius University in 2008–2012.

Research Supervisor:

Dr. Brigita Speičytė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H)

Research Consultant:

Prof. Habil. Dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H)

The Dissertation shall be defended at the Council of Philology Sciences at Vilnius University:

Chairman:

Prof. Habil. Dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H)

Members:

Prof. Dr. Arvydas Pacevičius (Vilnius University, Social sciences, Communication and Information – 08 S)

Prof. Dr. Paulius V. Subačius (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H)

Prof. Dr. Skirmantas Valentas (Šiauliai University, Humanities, Philology – 04 H)

Dr. Reda Griškaitė (Lithuanian Institute of History, Humanities, History – 05 H)

Opponents:

Prof. Dr. Roma Bončkutė (Klaipėda University, Humanities, Philology – 04 H)

Doc. Dr. Dalia Čiočytė (Vilnius University, Humanities, Philology – 04 H)

The official defence of the Dissertation will be held at the public meeting of the Council of Philology Sciences in Vincas Krėvė Hall, Faculty of Philology, Vilnius University at 2 p.m. on 12 September 2013.

Address: 5 Universiteto Str., LT-01315, Vilnius, Lithuania.

The summary of Dissertation was mailed on 12 August 2013.

The Dissertation is available at Vilnius University library.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Tomas Andriukonis

ORIGINALIEJI ANTANO BARANAUSKO TEKSTAI (1853–1863 m.) –
RAŠYMO ISTORIJA

Daktaro disertacijos santrauka

Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2008–2012 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

Dr. Brigita Speičytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Konsultantas:

Prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Disertacija bus ginama Vilniaus universiteto Filologijos mokslo taryboje:

Pirmininkas:

Prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Nariai:

Prof. dr. Arvydas Pacevičius (Vilnius universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08 S)

Prof. dr. Paulius V. Subačius (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Prof. dr. Skirmantas Valentas (Šiaulių universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Dr. Reda Griškaitė (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Oponentai:

Prof. dr. Roma Bončkutė (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Doc. dr. Dalia Čiočytė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H)

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2013 m. rugsėjo mėn. 12 d. 14 val. Vilniaus universiteto Filologijos fakultete, Vinco Krėvės auditorijoje.

Adresas: Universiteto g. 5, LT-01315, Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2013 m. rugpjūčio mėn. 12 d.

Disertacija galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Introduction

Research problem. Antanas Baranauskas' biography and creative work, as compared with the works written by other classics of Lithuanian literature, have received considerable attention from scientists. The following texts that have become canonical were studied most intensively: *Dainu dainelę*, *Kelionė Petaburkan* and *Anykščių šilelis*. However, the early part of Baranauskas' creative work written in the Polish language has been problematic and insufficiently discussed thus far, which in its volume amounts to the Lithuanian part of his poetic works. Therefore, disregarding the abundance of investigations, it is difficult to speak about the whole of the works of this classic and the relations between the parts of this whole.

The fact that Baranauskas' Polish texts were comparatively poorly investigated was determined by the earlier prevalent tendency for Baranauskas' "Lithuanisation", as well as by attributing these works to the field of manuscript texts. Usually this belonging that demanded peculiar reading of the texts was not taken into account. For this reason the Polish texts, which were usually without reservation placed next to *Anykščių šilelis* and other Lithuanian works created by Baranauskas, seemed as misunderstanding. The Polish and Lithuanian part of his creative work seemed to be impermeable with respect to each other. Seeking to avoid such a fragmentary picture of the whole of Baranauskas' creative work it is necessary, keeping in mind earlier scientific research, to go back to his manuscripts. The history of writing them and a change in communicative situations, rather than significance of some part of the texts that formed later, enables an integral narrative to be created and at the same time the specificity of manuscript literature of the 19th century and literary communication models characteristic of this century that have not been studied in detail thus far to be discussed.

The **subject** of the thesis is the original texts written by Antanas Baranauskas. They are sources of his manuscript texts: diaries, the sextern of verses *Wiersze, silva rerum Ułamki...* of the Baranauskai family. Also, four Lithuanian works (the autographs of some part thereof have not survived): *Vaina vilko ir piemenų*, *Dainu dainelę*, *Anikscziu Szilelis* and *Kelonie Petaburkan*. Translated texts belonging to the period between 1853 and 1863, as well as Baranauskas' religious songs, are not discussed in the present work.

The **aim** of the work was to investigate Baranauskas' manuscripts and to trace the history of writing them, which revealed not only the way of the formation of Baranauskas as a poet but also to disclose more general features of the functioning and reception of manuscript literature of the 19th century, to highlight characteristic ways of spreading and receiving Baranauskas' works.

The **tasks** set to the thesis were to formulate theoretically substantiated access to reading Baranauskas' manuscript works; to describe every batch of Baranauskas' manuscripts actualising their specific cultural communicative forms, to form the history of writing; to elucidate and study a change in Baranauskas' creative work – transfer from the Polish to Lithuanian language, social and communicative circumstances of this change.

Methodical principles of research. In the present thesis Baranauskas' works are discussed by actualising three related aspects: text production, circulation and reception. The conception of the history of writing, which is formed as a research instrument for as adequate reading of Baranauskas' manuscript texts as possible, is made use of to describe them.

In the study of the history of writing attention moves from the traces of action (specific details of the text – differences in the colour of ink, sequence of the texts, dedications, semantics of the work and the like) towards more general models of the text functioning and reception that contextualise that action. From this point of view the research method can be characterised as socio-cultural.

The study of the history of writing focuses attention on the fields in which several disciplines intertwine: the history of literature (the investigation into the works of the classics of Lithuanian literature), genetic criticism and textology (the determination and description of sequences of writing and their boundaries), book studies (the investigation into the forms of manuscript literature of the 19th century and the ways of its circulation). This investigation is close to the studies of ego-documents (usually related to micro-historic and anthropologic perspective).

Earlier investigations. Several stages of the development of research into Baranauskas' creative work can be distinguished. Articles about Baranauskas' biography and a little about the texts were begun to appear soon after his death. Apart from

obituaries, one of the first narratives of this type was the article *Jaunos Vyskupo Barono dienos* by Vincas Mickevičius-Kapsukas published in *Vilniaus žinios* in 1905. Six years later, in 1911, the first book about Baranauskas appeared – this was the work *Vyskupas Antanas Baranauskas* by Juozas Grajauskas issued in Seinai. One year later, the first collection of Baranauskas' poetic texts *Vyskupo Baranausko raštai* was published there too. Such was the first stage of the formation of research into Baranauskas' creative work during which texts of popularising nature were publicised.

During the second stage that encompassed the interwar period of Lithuania's existence, after the Lithuanian network of educational establishments and academic institutions had formed, works written by professional scientists appeared. The following works are to be mentioned as the most detailed: the book *Barono gyvenimas ir raštai* by Mykolas Biržiška (1924) intended for schools and a part of lectures “of the prohibitive period” by Juozas Tumas Vaižgantas (*Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. Antanas Baranauskas 1835–1902*, 1924 (Lectures on Lithuanian Literature. The Prohibitive Period. Antanas baranauskas 1835-1902, 1924)). Biržiška devoted more attention to the cultural contexts of Baranauskas' works, whereas Vaižgantas discussed his works. However, due to a partially negative attitude to Baranauskas, Vaižgantas' text should be read with reservation.

The third stage can be related to the activities of the main investigator into Baranauskas' creative work - Regina Mikšytė. She did not only ciphered and prepared his unpublished manuscripts for publication, prepared a two-volumes edition of his *Selected Works* (1970) and a part of the new volumes of *Selected Works* that were begun to be published in 1995, compiled the volume of *Literature and Language* devoted to Baranauskas but also in 1964 she issued the most exhaustive monograph devoted to Baranauskas *Antano Baranausko kūryba* (Creative Work of Antanas Baranauskas). Thirty years later the scientist publicised a variant of that study that was re-written in essence — *Antanas Baranauskas* (1993). Mikšytė's works made many facts of Baranauskas' life “invisible”, general and “matter-of-course” statements which therefore were no longer cited. The published works of Baranauskas' texts prepared by Mikšytė were the main instrument of the present investigation (apart from Mikšytė's publication, the texts under consideration in the thesis were prepared by Marius Daškus and Brigita Speičytė).

Two main processes can be seen in the fourth stage of the formation of research into Baranauskas' creative work, which started in the second decade of the Independence of Lithuania — (1) the *Selected Works*, which are still being published, include the following texts by Baranauskas that have never been published before: *Mokslas šventosios iškalbos* (2005), the translation of the Holy Scriptures (2008), letters to Hugo Weber and Aleksandras Dambrauskas (2009); (2) Baranauskas' earlier translations are critically reviewed and new interpretations are offered. For example, Egidijus Aleksandravičius in his study *Giesmininko kelias* (2003) treats Baranauskas as a person who had “two-storied— both Lithuanian and Polish – identity inherited from the culture of the Grand Duchy of Lithuania. Such an attitude to Baranauskas' biographical text does not admit any contradictions, which are obvious in the earlier narratives. The latter formed themselves or started to form during the period of national rebirth, and identification of one's own alien tension turned the narrative about Baranauskas into the history about the discovery and loss of consciousness, love of one's motherland and its betrayal, summits of poetry and scientific delusions. Paulius Subačius who does not only underline consistency of Baranauskas' biographical and creative path in his monograph *Antanas Baranauskas. Gyvenimo tekstas ir tekstų gyvenimai* (Antanas Baranauskas. Texts of Life and Lives of Texts) (2010) but also presents him as an insufficiently appreciated personality, criticises these narratives too. Another important step that this scientist made was his determination to look at Baranauskas' activity not selectively as it had been done thus far, when different trends of his activity were separately assessed by the literary critics, linguists, mathematicians and historians of the church, but anthropologically, that is, to see his diversified activity as the ways of action of one and the same person that are to be explained within the framework of more than one discipline. Criticism of the textological problems of Baranauskas' poetry publications made by this scientist should not be forgotten. Criticism, together with another book by the same scholar *Tekstologija* (2001), was made use of when writing this thesis.

The fourth stage of research into Baranauskas' creative work is the most productive. Only separate books devoted to Baranauskas are presented there, however, the volume of the 13th Chronicle of the Lithuanian Catholic Academy of Sciences (2003) in which proceedings of the international conference devoted to Baranauskas are publicised, as well as articles and chapters from the books by Dalia Čiočytė, Skirmantas

Valentas, Brigita Speičytė, Dalia Satkauskytė and other scientists in which Baranauskas' texts are read in the new way are not forgotten either.

No attempts were made earlier to describe Baranauskas' texts in more detail. The conception of the history of writing is chosen in the present thesis as the possibility to create an integral narrative about Baranauskas' creative path. Earlier works of the researchers, ciphering of Baranauskas' manuscripts, and their publication in the press enabled us to carry out this investigation, which is seen as a reversible gesture made on the basis of earlier investigations.

The conception of the history of writing was created on the basis of works by the representatives of genetic criticism, without separate articles and review texts, mainly making use of two books *Генетическая критика во Франции. Антология* (1999) and *Текстология и генетическая критика: общие проблемы, теоретические перспективы* (2008). Of profound significance were investigations into diarist and autobiographical texts by the scientist Philippe Lejeune who was close to genetic criticism published in the books *Drogi zeszycie..., drogi ekranie.... O dziennikach osobistych* (2010), *Wariacje ne temat pewnego paktu. O autobiografii* (2008). The works by the scientist Paweł Rodak who was Lejeune's translator and who investigated culture of writing, relations between an individual and society were also made use of. His book *Między zapisem a literaturą. Dziennik polskiego pisarza w XX wieku* (2011) was taken as the basis.

The conception of textual communities (it is presented in the book *The Implications of Literacy. Written Language and Models of Interpretation in the Eleventh and Twelfth Centuries* (1983)) proposed by Brian Stock, which enabled the specificity of circulation and reception of Baranauskas' works to be more clearly articulated is of importance to the history of writing. Models of the spread of manuscript literature characteristic of the Republic of the Two Nations, ties between the manuscript texts and the oral tradition are investigated by Janusz Maciejewkis in his articles. When writing this thesis the texts included in the book *Obszary i konteksty literatury* (1998) were most often used. The book *Sakymas ir rašymas (Saying and Writing)* (2009) by Vytautas Ališauskas was very important to the investigation, especially to its final part. Though the 19th century does not fall under the period investigated by the scientist, the relations between saying and writing highlighted by him, the development of and a change in these

relations enabled the author of this thesis to formulate his principles clearer and more cautiously. Mention should also be made of other two books belonging to the field of anthropological investigations that are of importance to this study – they are *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii* by Walter J. Ong (2011) and the review book *Słowo-pismo-sztuka słowa. Perspektywy antropologiczne* by Grzegorz Godlewski (2008).

Several factors determine the **novelty** of the thesis: (1) the subject of work – thus far Baranauskas' manuscript texts have not been studied; (2) treatment of Baranauskas' manuscripts – they are investigated not as rough copies or as unpublished texts oriented towards being published but as an integral part of manuscript literature of the 19th century; (3) the explanation of Baranauskas' works by actualising the specificity of their functioning in the manuscript or singing form.

Statements to be defended:

The greatest part of Antanas Baranauskas' texts is created and oriented towards manuscript and oral communication that is close to manuscript one, therefore they have to be studied taking into consideration their communicative specificity;

Baranauskas' creative path can be described by investigating his relations with the constantly changing Baranauskai textual community;

Baranauskas' turn towards writing in the Lithuanian language is to be treated as a consistent continuation of the earlier creative work that was mostly written in the Polish language;

Baranauskas' classical works (*Dainu dainelę, Anykščių šilelis, Kelionė Petaburkan*), their parts or fragments, first of all, were oriented towards the local community of the Anykštėnians and were intended for singing.

Summary of the thesis:

The investigation of the present thesis is based on Antanas Baranauskas' manuscripts: the diary, the manuscript book *Ulamki...*, the sexstern *Wiersze*, as well as later written Lithuanian texts (*Vaina vilko ir piemenų*, *Dainu dainelę*, *Anikszcziu Szilelis* and *Kelonie Petaburkan*), whose autographs have not survived. Though the texts of said manuscripts have been published, the manuscripts are reverted to again because the publications are not able to convey them adequately.

After Baranauskas' death the legacy of his works, through the mediation of Jonas Basanavičius, went over to the Lithuanian Science Society. Thus the inheritance procedures began. One of the stages of these inheritance procedures was publishing of the texts. Each act of publishing was an attempt to group separate texts, to confirm or reform the contours of the body of Baranauskas' texts. Having looked through the publications of Baranauskas' collections one can see that his Polish verses play the peripheral role – these texts tend to be separate from the works written in the Lithuanian language. This heterogeneousness of the body of Baranauskas' texts is explained in two ways: (1) this division is related to ideological tensions in the national rebirth period, which determined the division of both Baranauskas' biography and his legacy into “one's very own”, Lithuanian, and “foreign”, Polish, period; (2) when assessing Baranauskas' Polish texts, their belonging to the field of manuscript literature was not taken into consideration thus excluding the possibility of reading them more adequately.

Seeking to read these works by Baranauskas' anew, to describe his turn towards writing in the Lithuanian language and to convey a complete rather than fragmentary picture of the path of his creative work attempts are made in the thesis to describe the history of writing his manuscript texts. The aspiration to determine sequences of writing and bring to light separate stages of writing one or another manuscript source, a changing conception of writing, the author's self-image, as well as the specificity of functioning of works is referred to as the history of writing. Such an aspiration relates the thesis to the perspective of genetic criticism. The fact that Baranauskas' works are studied as a result of the act of writing – that of a scriptor – brings this research close to genetic criticism to the greatest extent.

When speaking about Lithuanian literature of the 19th century attention is to be paid to the ways the texts function rather than to the texts themselves. The functioning of literature during that period cannot be always explained by publishing facts because the circulation of works often took place in the oral and written form. In the 19th Lithuanian poetic texts became established in a community by singing them out loud rather than reading them silently – the script was often perceived as a way of “conserving” the text, and the piece of work itself was realised and performed aloud.

Manuscript literature achieved the climax of its prosperity in the Republic of the Two Nations in the 17th – 18th century. In the 19th century, the institutions, which prepared manuscript books, were once and for all replaced by the printer’s offices and the forms of the communal and political life of the citizens of the Republic, that is, the nobility estate that assured a wider spread of manuscript texts disappeared after the division of the state. In that century manuscript texts functioned in small communities (of neighbours, relatives, and friends). Such communities are characterised in the thesis with the help of the conception of textual communities proposed by Brian Stock (he bases himself on the term of the interpretive community invented by the representative of reader-response criticism Stanley Fish).

The Baranauskai family formed one of such communities – it is referred to as the Baranauskai textual community in the thesis. The fact that it did exist is testified to by both Baranauskas’ texts (two of the manuscript batches investigated in the thesis – *silva rerum Ulamki...* and the sextern *Wiersze* dedicated to Antanas Baranauskas’ father Jonas Baranauskas) and the reminiscences of Baranauskas’ childhood.

The Baranauskai textual community emerged and formed on the basis of the structural model of the patriarchal family of the first half of the 19th century. Hence, Jonas Baranauskas who learned to write by himself and taught his children to write was the head of the family and the textual community. The women – Antanas Baranauskas’ mother and sister – do not appear in this community as being able to write.

Three sources of Baranauskas’ manuscript texts are investigated in this research.

1. Baranauskas’ diary, which consists of three small books written in 1853, 1854, and in 1855–1856. The diary, according to Philippe Lejeune, is understood here as

a result of diarist practice. It is difficult to establish the place of Baranauskas' diary within the context of Lithuanian diary texts of the 19th century because there have been no review studies devoted to that period thus far. For the present it can be said that there has been no similar diarist text that describes the maturity of a fellow of peasant origin thus far.

2. *Ułamki moich / uczuć / czyli / okruszyny / żywiołów karmiących się w mojej / duszy w pobycie w Rossiejniach. / Tam i w Kownie złona wydobyte, / w gruby rym / spowite; i rodzicom ofiarowane* stored in the Manuscript Department of the Institute of Lithuanian Language and Folklore is a book consisting of 48 pages (*silva rerum*). It differs from other manuscripts considered in the thesis in its heterogeneity. *Ułamki...* is a book prepared by the children for their father; it could not have been the only manuscript book in the Baranauskai textual community.

3. The sextern *Wiersze* is the largest source of Baranauskas' poetic works. It contains verses written between 1851 and 1857. The use of the word "sextern" is problematic because it is not included in any dictionary of the Lithuanian language. In the thesis it is used since there are no other suitable words to denote that phenomenon in the manuscript sphere. According to its origin, this word is related to a certain format, and at the same time it denotes the specificity of the contents.

The present work devotes much attention to *Wiersze*. This sexstern is intended for publicity – this is a representative collection of verses by a young assistant to a clerk, and later the clerk itself, that was constantly supplemented and at the same time was a place of his self-realisation, as well as a means of acquiring the social prestige for the poet. By considering *Wiersze* it was sought not only to bring sequences of writing to light but also to pay attention to the verses in which problems of writing and being a poet are investigated in one or another way.

The diary – writing as introspection. Seeking to understand the diary, first and foremost, one has to understand the way practice of its writing is formed. Baranauskas' diary was begun to be formed at the interface between 1852 and 1853 when future perspectives were seriously thought over and strangeness of the environment was experienced. At the end of the year the poem *Smutna rozważa przyszłości* was written. The poem, however, is not enough – the poet reverts to the themes and motifs being

considered in another text that is transformed from the point of view of the genre – in meditations put down on two sheets of paper under the title of *Uwaga*. Here, the possibility of writing as an introspection in writing is discovered. The diary comes into being as a project of introspection and self-control. The latter is needed seeking to restore the balance, which is lost after abandoning the native space –Anykščiai. The rules of behaviour and religious practices laid down at the beginning of the diary construct the peculiar eye of the community, which had to help maintain correct attitudes and thus recreate an adequate relationship with the community and God (these two planes of relationships are seen as depending on each other). Such nature of the diary determines its structure too, with a hard “desubjectivising” model of time enabling the dates of entries into the diary and the time of the entries to be recreated, and also motivates its later re-writing. Blank places in the diary in which verses-tailpieces linking the monthly entries had to be written (but actually were not) belong to this structure too.

Baranauskas interrupted writing his diary after his arrival in Raseiniai. Later attempts to go back to it were short-termed. He returned to the interrupted writing of the diary while studying in Varniai – then an autobiographical fragment is written to it. The latter is related to the changed status of the third book of the diary. Baranauskas seeks to share Praniauskaitė’s verses copied into it with other colleagues from the Seminary. The autobiographic fragment fills the communicative interruption between the private nature of the Diary and Karolina Praniauskaitė’s texts that were oriented towards publicity.

The Baranauskai *silva rerum* is a concentrating writing. *Ulamki...* is the book prepared inside the Baranauskai textual community and dated back to 1855. The sons Antanas and Anupras dedicated this *silva rerum* to their father Jonas Baranauskas. The book was made up of Antanas Baranauskas’ verses and Anupras Baranauskas’ sketches done during his art classes, drawings of maps and copies of the texts.

Ulamki... consists of two copybooks sewn together – one of them contains copies of the texts (their authors and copyists are not indicated) and drawings of maps. Another copybook includes Baranauskas’ verses and sketches done during the art classes. This is the most important part of the book.

Nine verses form Antanas Baranauskas’ part which can be read as a narrative about the attempts to receive a job that is as near his home as possible. Having studied

the verse *Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny* included in *Ułamki...* it becomes clear that the text was created having extended the earlier written piece of work. The verse is devoted to the offspring of the influential family, which could have influenced the fate of the Baranauskai. Later that family did their best to help Baranauskas to obtain the position of a clerk near his home. Hence, writing of poetry here is not only the way of self-realisation but also the way of acquiring social prestige.

Perhaps the most obvious attempt to use a verse to achieve his aim is seen in the poem *Hold wdzięczności Do Zwierzchności*. This text is not characteristic of Baranauskas at all – here the poet thanks the authorities for giving him the position of a clerk, promises to work hard and the determination to spare no efforts for the Emperor and the Russian Empire is expressed. This poem was written by the man whose poems later would become the manifesto of resistance, and he himself would openly oppose to the Tsarist policy. *Hold wdzięczności Do Zwierzchności* was written during a business trip to Kaunas when (unsuccessfully) it was sought to obtain an appointment as near Anykščiai as possible.

Ułamki... can be treated in the Baranauskai textual community as a reversible gesture, as a peculiar act of safety confirming and strengthening the community.

Wiersze – the communities searched for and found. This sextern is the largest source of Baranauskas' poetic works, which was begun to be written in 1853 when Baranauskas started work in Vilnius office. *Wiersze* was started with rewriting the earlier sextern. This act is to be related to a change in Baranauskas' social status. A specific communication structure is formed by the introductory verses, which relates privacy to the orientation of the sextern towards publicity.

In the sextern Baranauskas organised his writing according to the paradigm of the writing glory. This is one of the symbolic exchange models between the author and the audience, which Baranauskas took over from the Enlightenment literature. This model provides for printed circulation of works and at the same time marks the social sphere into which Baranauskas could not be accepted due to a lack of education. The paradigm of the writing glory presents general conceptions of writing, spread, significance and holding out in time of the text and forms a singular field of a meaningful activity, which gives the opportunity to make one's existential situation more exact or at

least partly to avoid restrictions imposed on a clerk. Baranauskas relates writing and reading of the sextern to the establishment and maintenance of the establishment of one's own peculiarity.

In the middle of the sextern one can see an interruption in writing from which the second part of *Wiersze* begins. The text written in Karolina Praniauskaitė's handwriting brings it out to light.

During the time of his acquaintance with Praniauskaitė writing of *Wiersze* was terminated. The author returned to writing the sextern at the end of the first year of studies at the theological seminary when the community of the like-minded persons that had formed there began to disperse. The texts were not written in one sitting, it took several sittings and the transfer of works itself to *Wiersze* was intended for archiving the works rather than for self-representation. Supplementing *Wiersze* can be seen as pulsing according to the communities formed or sought to be discovered.

The community that formed at the theological seminary changed the manner of Baranauskas' writing and led him in a new direction. Praniauskaitė extended the Baranauskai textual community based on the family relationships by offering the conception of relatives of spirit who "see the heart" of one another. The graduate of the Varniai Theological Seminary Klemensas Kairys who came from the neighbouring village of Liudiškiai, unites the textual communities of the Baranauskai and the relatives of spirit most clearly. The acquaintance with him marks Baranauskas' turn towards writing in the Lithuanian language. At the same time this meant a change in the audience, as well as in the ways of spreading the texts. In order to describe this change it is not enough to study Baranauskas' autographs – for this purpose one has to turn to Baranauskas' texts that belong to the oral-manuscript circulation.

Writing, voice and places. Following *Wiersze* the possibilities of reconstructing sequences of writing changed therefore the accent in the narrative of the history of writing was transferred from writing towards the functioning of the text. To understand how Baranauskas' works, which became classical, functioned it is necessary to look at the earlier written works. One of them is *Vaina vilko ir piemenų*. Earlier the variant of this text was groundlessly attributed to Antanas Strazdas. *Vaina vilko ir piemenų* allowed Baranauskas to be attributed to the representatives of the so-called

Strazdas poetic school and also to understand communication models (oral circulation of the texts, orientation towards the home and Anykštėnian community), on the basis of which Baranauskas wrote *Dainu dainelė*. This work was written by Baranauskas, a graduate of the Varniai Theological Seminary. Moving to the clergy estate extended the possibilities of earlier speaking and gave the authoritative power of speaking.

Dainu dainelė is the text oriented towards the epic tradition and intended for singing thereby it was sought to reveal historicity of the native environs. History there was understood according to the biblical model – as the arena of relationships between the community and God. The narrative about the past was related there to the promise of the future. The community of Anykščiai was promised changes and the latter are related to the figure of Kairys who created melody for *Dainu dainelė*.

Jonas Basanavičius published the newly edited variant of *Dainu dainelė* as the programme work in the first issue of the *Auszra*. The variant published in the newspaper was related to the programme of the *Auszra* and from the work describing the environs of Anykščiai it turned into a poem about Lithuania. The figure of Kairys was eliminated from the text – the role of the road leader that had been given to him was assigned there to the newspaper rather than to the intermediary between the community and God.

Specific relationships between the place and the text can be clearly seen in the poem *Anikszczyj Szitelis* whose first part was also sung and belonged to the singing tradition of their common works initiated by Kairys and Baranauskas. The poem *Kelonie Petaburkan* is the work oriented towards the manuscript sphere. It was there that it preserved its identity as a poem. Separate parts of the poem, which had turned into songs, became Baranauskas' most popular works, however, these songs were no longer seen as belonging to the larger whole. Genre inequality of the parts of *Kelonie Petaburkan*, their different reception, orientation of the poem towards the manuscript plane allows this work to be treated as a peculiar variant of *Ulamki...* Baranauskas' early creative work did not foresee any clear addressee: during the period of his acquaintance with Praniauskaitė the relative of spirit and a sister in Christ became his addressee: during his studies at Varniai Theological Seminary – spiritual brethren. When Baranauskas began to write in the Lithuanian language members of the communities defined according to their place of residence (Anykščiai) and confession (Roman Catholics) became his addressees.

CONCLUSIONS

The thesis *Originalieji Antano Baranauskio tekstai (1853–1863) – rašymo istorija* (Antanas Baranauskas' Original Texts (1853-1863) – History of Writing) is devoted to the investigation into the history of writing Antanas Baranauskas' manuscripts. The investigation describes histories of the formation of manuscripts, which are related to the specificity and changes in the author's self-awareness, the conception of creative work, the audience and reception of works.

The current body of Baranauskas' works that has been formed upon inheriting the legacy of Baranauskas' works is problematic. Tensions of national rebirth that have survived in it break into fragments the body of Baranauskas' works. It is stated in the thesis that such separation into fragments is also related to the manuscript specificity of Baranauskas' Polish texts.

Baranauskas' manuscript texts form a part of manuscript literature of the 19th century. There were two factors that had the greatest impact on the situation of written literature in that century: (1) the tradition of written literature (such forms of writing as *silva rerum*, copy-books of verses or sexterns, *album amicorum*, etc. belong to it) and (2) strict censorship of the state (it determined such phenomena as banned books or books prohibited to be published, copying their fragments). It is stated in the thesis that during that period manuscript texts functioned as private writing or documents of institutions. Manuscript texts no longer create any public spaces, as, for example, they did among the nobility of the 18th century.

Manuscript texts that function in the private space usually spread in a definite group of people (relatives, neighbours, friends) – the textual community. Having studied dedications of Baranauskas' manuscript batches and texts of biographical nature it is stated in the thesis that almost all works by Baranauskas are in one or another way related to the Baranauskai textual community. That community formed on the basis of the model of the patriarchal household. Its most authoritative figure was father Jonas Baranauskas who learned to write by himself and taught his children to write, the most active figure was his son Antanas Baranauskas.

When studying the sextern of verses *Wiersze*, the conclusion is drawn that Karolina Praniauskaitė modified this community that was based on the ties of blood and neighbourhood, by introducing the conception of spiritual relatives. The mentioned change extends the Baranauskai textual community. The Baranauskai family further remains in its centre, however, the accent is moved from father-son relationship towards the relationship between brothers or/and sisters in Antanas Baranauskas' texts.

Different batches of Baranauskas' manuscript texts have their own histories of writing. The diary written in 1853–1856 starts to form beginning with the meditation of the eighteenth birthday written in Rumšiškės. It is stated that this is a work extending religious practices, and the diary itself is projected as a text of introspection. The boundaries of introspection the observance and violations of which are recorded when writing are determined by the rules written for oneself. They are constructed as the “eye of the community”. It is stated in the thesis that writing was a means of maintaining the behaviour and manners typical of the native community, which helped maintain the communal identity. The withdrawal from the community and failure to maintain the order of life characteristic of it was perceived as disturbing the relation with one's own life and God. The conclusion is drawn that the diary is a personal text to maintain the communal behaviours and manners.

When investigating sequences of writing the diary, the conclusion can be drawn that it was discontinued to be written in the summer of 1854. Later attempts to continue writing were short-termed. When studying the communicative structure of the last fragment of the diary it is stated that it was of autobiographic nature. The fragment appeared after the status of the third book of the diary had changed – from the private space it moved into the public one. Copies of Praniauskaitė's texts contained in the said book and which are sought to be shared with others, determine the change.

The manuscript book *Ulamki...* dated 1855 is treated as the text prepared inside the Baranauskai textual community. In the thesis this book is identified as *silva rerum*. *Ulamki...* it is compiled from the fragments of different nature that were prepared at a different time. This is the book intended for private use and prepared beyond the boundaries of official institutions that continued the tradition of private manuscript literature in a peculiar way.

The investigation into the contents and structure of *Ulamki...* reveals general components of the Baranauskai textual community. The part of *Ulamki...* that belongs to Anupras Baranauskas is formed according to the principle of bricolage (these are sketches of art classes that have come from the school environment, pictures and copies of maps). This principle requires a specific way of *silva rerum* reading that is not typical of any printed matter. The part prepared by Antanas Baranauskas is made of the author's verses that formed a story of the attempts made to obtain the office of a clerk as near his home as possible. It is stated that these verses did not only speak about the attempts to obtain the position but they themselves were a means of achieving the desired aim.

Having studied the texts of *Ulamki...* it is stated that the motifs of tension between distancing and identity are varied. The conclusion is drawn that in this *silva rerum* the attempt to overcome this contraposition through writing is observed (turning the immediacy of voice, situativity and acousticity into fixation and visuality of the character) and thus to confirm the surviving relations and identity of the textual community and at the same time that of the whole household. It is this said attempt that renders integrity to this book, which in appearance seems somewhat incoherent.

The attempt to discover the tie with one's home, its order (consequently, to take part in the Baranauskai textual community) is obvious both in the Diary, in *Ulamki...*, and in the largest source of Baranauskas' verses – in the sextern *Wiersze* written between 1853 and 1857. It is stated in the present thesis that this is a characteristic collection of manuscript texts of the 19th century. Within the context *Wiersze* is different in that it is a copy-book of verses created by Baranauskas rather than verse miscellany. *Wiersze* is a collection intended for publicity, which represented Baranauskas as a poet.

The beginning of writing the sextern is related to a change in Baranauskas' social status – *Wiersze* no longer has to represent a pupil of Rumšiškų School but an employee of Vainutas office. During that period Baranauskas looked for his own literary community unsuccessfully and tried to organise writing according to the paradigm of the glory of writing. However, the nature of a symbolic exchange between the author and the community provided for by the latter was based on communication being created by the press rather than on manuscript communication. Furthermore, the paradigm of the glory of writing also provides for the social sphere into which Baranauskas could not be

accepted due to his peasant origin and a lack of education. When studying the texts of *Wiersze* the conclusion is drawn that Baranauskas' acquaintance with Praniauskaitė changed both his understanding of writing and poetics of his texts.

It is stated in the thesis that both the beginning and the end of the sextern are to be related to Baranauskas' changing social status. The fact that Baranauskas joined the estate of the clergy expanded the ways of his speaking and offered new communicative models where he had to play the role of an authoritative speaker. It is there that a turning point in Baranauskas' creative work took place when he started to write mainly in the Lithuanian language. This transfer was not radical – it connected and extended stages of Baranauskas' creative work that was separate until then.

The Lithuanian songs belong to the earliest stage in Baranauskas' creative work. One of such texts *Vaina vilko ir piemenų* was eliminated from the body of Baranauskas work. Having investigated recordings of this text it is stated that the mentioned verse should be returned to the body of Baranauskas' works. This verse testifies to Baranauskas' early creative activity and enables him to be called one of the representatives of Strazdas conditional poetic school. At the same time this work shows communicative models on the basis of which Baranauskas wrote *Dainu dainelė* in 1857. It is stated that the latter text was first of all addressed to the Anykštėnians and was intended for singing.

Dainu dainelė is a text oriented towards the epic tradition thereby it was sought to reveal historicity of Anykščiai environs to the local community. Changes in the future are promised there too. Jonas Basanavičius published the re-edited variant of the text in the *Auszra*. There it turned from the work describing Anykščiai environs into a poem about Lithuania. The re-interpretation that has existed up till now creates the situation when reception of Baranauskas' works in Anykščiai environs (here it is mainly based on the singing tradition of his works initiated by Baranauskas and Kairys) and in the remaining part of Lithuania (there it was based to a great extent on Baranauskas' published texts) branches. Taking into consideration the field of circulation of his texts in Anykščiai initiated and maintained by Baranauskas till the end of his life (the Baranauskai textual community remained in its centre. Antanas Vienuolis, a descendant of the Baranauskai family, institutionalised it and turned it into Antanas Baranauskas Museum) enables us to understand the nature of the description of the forest in the first

part of *Anikszczyj Szilelis* and the relation between the text and the place that appeared in the second part of the poem.

Kelonie Petaburkan is a work oriented towards the manuscript sphere. It is stated that orientation of this poem towards the manuscript sphere, genre and intonation heterogeneity of its parts allows it to be read as an original variant of the Baranauskai *silva rerum Ułamki...*

DISERTACIJOS SANTRAUKA

Tyrimo problema. Antano Baranausko biografija ir kūriniai, palyginti su kitais lietuvių literatūros klasikais, yra sulaukę nemažai mokslininkų dėmesio. Daugiausiai tyrinėti kanoniniais tapę tekstai: „Anykščių šilelis“, „Dainu dainelę“ ir „Kelionė Petaburkan“. Tačiau iki šiol problemiška ir mažai aptarta lieka ankstyvoji, lenkiškai rašyta Baranausko kūrybos dalis, savo apimtimi prilygstanti lietuviškajai jo poetinių kūrinių daliai. Todėl, neatsižvelgiant į tyrimų gausą, kalbėti apie šio klasiko kūrinių visumą ir šios visumos dalių santykius vis dar sudėtinga.

Palyginti menką lenkiškų Baranausko tekstų ištirtumą lėmė anksčiau vyravusios Baranausko „lituanizavimo“ tendencijos bei šių kūrinių priklausymas rankraštinių tekstų laukui. Paprastai į šią, savito tekstų skaitymo reikalaujančią priklausomybę, nebuvo atsižvelgiama. Dėl to lenkiškieji tekstai, kurie paprastai be didesnių išlygų rikiuoti šalia „Anykščių šilelio“ ir kitų lietuviškų Baranausko kūrinių, atrodė kaip nesusipratimas. Lenkiškoji ir lietuviškoji jo kūrybos dalys neatrodė pralaidžios viena kitai. Norint išvengti tokio fragmentuoto Baranausko kūrybos visumos vaizdo, reikia, iš akių nepaleidžiant ankstesnių mokslinių tyrimų, sugrįžti prie jo rankraščių. Jų rašymo istorija ir komunikacinių situacijų kismas, o ne vėliau susiformavęs dalies tekstų reikšmingumas, leidžia sukurti vientisą pasakojimą ir drauge aptarti iki šiol palyginti mažai tyrinėtą XIX a. rankraštinės literatūros specifiką bei šiam šimtmečiui būdingus literatūrinės komunikacijos modelius.

Šio disertacinio tyrimo **objektas** – originalieji Antano Baranausko tekstai. Tai jo rankraštinių tekstų šaltiniai: dienoraštis, eilių seksternas *Wiersze*, Baranauskų šeimos *silva rerum Ulamki...* Taip pat ir keturi lietuviški kūriniai (dalies jų autografų neišliko): „Vaina vilko ir piemenų“, „Dainu dainelę“, „Anikscziu Szilelis“ bei „Kelionė Petaburkan“.

Šiame darbe neaptariami 1853–1863 m. laikotarpiui priklausantys, tačiau į originaliųjų tekstų kategoriją nepatenkantys verstiniai Baranausko kūriniai, o taip pat ir religinės jo giesmės.

Šio darbo **tikslas** – ištirti Baranausko rankraščius ir suformuoti jų rašymo istoriją, atskleidžiančią ne tik Baranausko kaip poeto formavimosi kelią, bet ir bendresnius XIX a. rankraštinės literatūros Lietuvoje funkcionavimo bei recepcijos

bruožus; nužymėti būdingus Baranausko kūrinių sklaidos ir recepcijos būdus; sukurti galimybes vientisam požiūriui į Baranausko kūrybą.

Darbo **uždaviniai** – suformuluoti teoriškai pagrįstą prieigą rankraštiniams Baranausko kūriniais skaityti; aprašyti kiekvieną Baranausko rankraščių pluoštą, aktualizuojant jo specifines kultūrinės komunikacijos formas, suformuoti rašymo istoriją; išsiaiškinti bei išnagrinėti Baranausko kūrybos pokytį – perėjimą nuo lenkų prie lietuvių kalbos, šio pokyčio socialines bei komunikacines aplinkybes.

Metodiniai tyrimo principai. Šioje disertacijoje kūriniai aptariami aktualizuojant tris susijusius jų kūrimo ir apyvartos aspektus: teksto produkcija, cirkuliacija ir recepcija. Jiems aprašyti pasitelkiama rašymo istorijos koncepcija, kuri suformuojama kaip tyrimo priemonė kuo adekvatesniam Baranausko rankraščių tekstų skaitymui.

Rašymo istorijos tyrime dėmesys juda nuo veikimo pėdsakų (konkrečių teksto detalių – rašalo spalvų skirtumų, tekstų eiliškumo, dedikacijų, kūrinio semantikos ir pan.), link šį veikimą kontekstualizuojančių bendresnių tekstų funkcionavimo bei recepcijos modelių. Šiuo požiūriu tyrimo metodas yra sociokultūrinis.

Rašymo istorijos tyrimas dėmesį koncentruoja į lauką, kuriame persilieja kelios disciplinos: literatūros istorija (lietuvių literatūros klasiko veikalų tyrinėjimas), genetinė kritika ir tekstologija (rankraščių rašymo sekų ir jų ribų nustatymas bei aprašymas), knygotyra (XIX a. rankraštinės literatūros formų bei apykaitos būdų nagrinėjimas). Šis tyrimas yra artimas egodokumentikos (susijusios su mikroistorine ir antropologine perspektyva) tyrimams.

Ankstesni tyrimai. Galima išskirti kelis baranauskianos vystymosi etapus. Apie Baranausko biografiją ir, šiek tiek, apie tekstus pradėta rašyti netrukus po jo mirties. Neskaičiuojant nekrologų, vienas pirmųjų tokių pasakojimų buvo 1905 m. *Vilniaus žiniose* paskelbtas Vinco Mickevičiaus-Kapsuko straipsnis „Jaunos Vyskupo Barono dienos“. Po šešerių metų – 1911 m. – pasirodo pirmoji knyga apie Baranauską – tai Seinuose išleistas Juozo Grajausko veikalas *Vyskupas Antanas Baranauskas*. Praėjus metams, ten pat išspausdinamas pirmasis Baranausko poetinių tekstų rinkinys *Vyskupo Baranausko raštai*. Toks buvo pirmasis baranauskianos formavimosi etapas, kurio metu skelbiami daugiau populiarinamojo pobūdžio tekstai.

Antruoju, tarpukario Lietuvos gyvavimo laikotarpį apimančiu etapu, susiformavus lietuviškam švietimo įstaigų tinklui bei akademinėms institucijoms, pasirodo jau profesionalių mokslininkų rašyti darbai. Kaip išsamiausi veikalai minėtini: Mykolo Biržiškos mokykloms skirta knyga *Barono gyvenimas ir raštai* (1924) bei Juozo Tumo-Vaižganto „draudžiamo laiko“ paskaitų dalis (*Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. Antanas Baranauskas 1835–1902*, 1924). Biržiška daugiau dėmesio skiria kultūriniais Baranausko kūrybos kontekstams, Vaižgantas daugiau aptaria kūrinis. Tačiau dėl tendencingai negatyvaus požiūrio į Baranauską, Vaižganto tekstas skaitytinas su atsarga.

Trečiąjį etapą galima sieti su pagrindinės Baranausko tyrinėtojos – Reginos Mikšytės veikla. Ji ne tik šifravo bei publikuoti ruošė neskelbtus jo rankraščius, rengė *Raštų* dvitomį (1970) ir dalį naujųjų, nuo 1995 m. pradėtų leisti *Raštų* tomų, sudarė Baranauskui skirtą *Literatūros ir kalbos* tomą (1986), bet ir 1964 m. išleido ligi tol išsamiausią Baranauskui skirtą monografiją *Antano Baranausko kūryba*. Po trisdešimties metų mokslininkė paskelbė esmingai perrašytą šios studijos variantą – *Antanas Baranauskas* (1993). Mikšytės darbai „nematomais“, bendriniais ir „savaime suprantamais“, todėl nebecituojamais teiginiais padarė daugelį Baranausko gyvenimo faktų. Jos parengtos Baranausko tekstų publikacijos (be Mikšytės, disertacijoje nagrinėjamus tekstus rengė Marius Daškus ir Brigita Speičytė) buvo pagrindinė šio tyrimo priemonė.

Ketvirtajame baranauskianos formavimosi etape, prasidėjusiame maždaug nuo antrojo Nepriklausomos Lietuvos dešimtmečio, galima matyti du pagrindinius procesus – (1) tebeleidžiamuose *Raštuose* publikuojami dar neskelbti Baranausko tekstai: *Mokslas šventosios iškalbos* (2005), *Šventojo Rašto vertimas* (2008), laiškai Hugo Weberiui ir Aleksandrui Dambrauskui (2009); (2) kritiškai peržvelgiami ankstesni Baranausko vertinimai bei siūlomos naujos interpretacijos. Antai Egidijus Aleksandravičius studijoje *Giesmininko kelias* (2003) į Baranauską žvelgia kaip asmenį, turėjusį iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros paveldėtą „dviaukštę“ – ir lietuvišką, ir lenkišką – tapatybę. Toks požiūris į Baranausko biografinį tekstą nebeįleidžia prieštaravimų, kurie ryškūs ankstesniuose pasakojimuose. Pastarieji formavosi ar pradėjo formotis tautinio atgimimo laikotarpiu, o jam būdinga identifikacinė sava-svetima įtampa pasakojimą apie Baranauską pavertė istorija apie

atbudimus ir atkritimus, tėvynės meilę ir jos išdavystę, poezijos viršūnes bei mokslinius paklydimus. Šiuos pasakojimus kritikuoja ir Paulius Subačius, kuris monografijoje *Antanas Baranauskas. Gyvenimo tekstas ir tekstų gyvenimai* (2010) ne tik pabrėžia Baranausko biografinio bei kūrybinio kelio nuoseklumą, bet ir pristato jį kaip nepakankamai įvertintą asmenybę. Kitas svarbus šio mokslininko žingsnis – tai nuostata į Baranausko veiklą žvelgti ne, kaip tai daryta iki šiol, selektyviai, kuomet skirtingas jo veiklos kryptis atskirai vertino literatūrologai, kalbininkai, matematikai ir bažnyčios istorikai, o antropologiškai, t. y. daugiašakę jo veiklą matyti kaip vieno ir to paties asmens veikimo būdus, aiškintinus ne vienos disciplinos rėmuose. Nepamirština ir šio mokslininko Baranausko poezijos publikacijų tekstologinių problemų kritika, kuria, drauge su kita mokslininko knyga *Tekstologija* (2001), naudotasi rašant šią disertaciją.

Ketvirtasis baranauskianos etapas yra produktyviausias. Čia pristatytos tik atskiros Baranauskui skirtos knygos, tačiau taip pat nepamirštinas XXIII Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraščio tomas (2003), kuriame skelbiama Baranauskui skirtos tarptautinės konferencijos medžiaga, taip pat Dalios Čiočytės, Skirmanto Valento, Brigitos Speičytės, Dalios Satkauskytės ir kitų mokslininkų straipsniai bei knygų skyriai, kuriuose naujai skaitomi Baranausko tekstai.

Nuodugniau aprašyti Baranausko tekstų rašymo istoriją anksčiau nebuvo bandyta. Rašymo istorijos koncepcija šioje disertacijoje pasirenkama kaip galimybė sukurti vientisą pasakojimą apie kūrybinį Baranausko kelią. Ankstesni tyrinėtojų darbai, Baranausko rankraščių šifravimas, jų publikacijos spaudoje įgalino ir šį tyrimą, kuris matytinas kaip grįžtamasis judesys, atliekamas remiantis ankstesniais tyrinėjimais.

Rašymo istorijos koncepcija kurta remiantis genetinės kritikos atstovų darbais, be atskirų straipsnių ir apžvalginių tekstų, daugiausiai naudotasi dviem knygomis *Генетическая критика во Франции. Антология* (1999) ir *Текстология и генетическая критика: общие проблемы, теоретические перспективы* (2008). Svarbūs buvo ir genetinei kritikai artimo mokslininko Philippe'o Lejeune'o diaristinių bei autobiografinių tekstų tyrimai, publikuoti knygose „*Drogi zeszycie...*“, „*drogi ekranie...*“. *O dziennikach osobistych* (2010), *Wariacje na temat pewnego paktu. O autobiografii* (2008). Taip pat naudotasi Lejeune'o vertėjo, rašto kultūros, asmens ir visuomenės santykius nagrinėjančio mokslininko Paweło Rodako darbais. Daugiausiai

remtasi jo knyga *Między zapisem a literaturą. Dziennik polskiego pisarza w XX wieku* (2011).

Rašymo istorijai tyrti svarbi buvo Braino Stocko pasiūlyta tekstinių bendruomenių koncepcija (ji pristatoma knygoje *The Implications of Literacy. Written Language and Models of Interpretation in the Eleventh and Twelfth Centuries* (1983)), leidusi aiškiau artikuliuoti Baranausko kūrinių apykaitos bei recepcijos specifiką. Abiejų Tautų Respublikai (ATR) būdingus rankraštinės literatūros sklaidos modelius, rankraštinų tekstų bei žodinės tradicijos sąsajas savo straipsniuose nagrinėja Janusz Maciejewkis – šioje disertacijoje daugiausiai naudotasi tekstais, sudėtais knygoje *Obszary i konteksty literatury* (1998). Tyrimui, ypač paskutinei jo daliai, svarbi buvo Vytauto Ališausko knyga *Sakymas ir rašymas* (2009) – nors į mokslininko nagrinėjamą laikotarpį XIX a. nepatenka, jo išryškinti sakymo ir rašymo santykiai, šių santykių raida ir kaita leido aiškiau ir atsargiau formuluoti savas nuostatas. Taip pat minėtinos dar dvi antropologinių tyrimų laukui priklausančios ir šiam tyrimui svarbios knygos – tai Walterio Ongio *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii* (2011) bei Grzegorz Godlewskio apžvalginė knyga *Słowo-pismo-sztuka słowa. Perspektywy antropologiczne* (2008).

Šios disertacijos **naujumą** lemia keli veiksniai: (1) darbo objektas – iki šiol rankraščiniai Baranausko tekstai įdėmiau tyrinėti nebuvo; (2) Baranausko rankraščių traktavimas – jie nagrinėjami ne kaip juodraščiai ar į spaudinį orientuoti, bet taip ir neišspausdinti tekstai, o kaip integrali XIX a. rankraštinės literatūros dalis; (3) Baranausko kūrinių aiškinimas aktualizuojant jų funkcionavimo rankraštine ar dainuojama forma specifiką.

Ginamieji teiginiai:

Didžioji dalis Antano Baranausko tekstų sukurta ir orientuota į rankraštinę ir jai artimą oralinę komunikaciją, dėl to jie turi būti nagrinėjami atsižvelgiant į komunikacinę jų specifiką;

Baranausko kūrybinį kelią galima aprašyti tiriant jo santykius su nuolat kitusia Baranauskų tekstine bendruomene;

Baranausko posūkis į rašymą lietuviškai matytinas kaip nuoseklus ankstesnės, daugiausiai lenkakalbės kūrybos pratęsimas;

Klasikiniai Baranausko kūriniai („Dainu dainelė“, „Anykščių šilelis“, „Kelionė Petaburkan“), jų dalys ar fragmentai pirmiausiai buvo orientuojami į lokalią anykštėnų bendruomenę ir skirti giedoti.

Disertacijos struktūra. Disertaciją „Antano Baranausko originalieji tekstai (1853–1863) – rašymo istorija“ sudaro penki skyriai. Pirmajame skyriuje „Rašymo istorija: rankraščiai ir tekstinės bendruomenės“ pristatoma Baranausko kūrinių palikimo ir publikavimo problema, formuluojamos tyrimo prielaidos, aptariami rankraštinių tekstų apykaita ir jų žanrai XIX a. Lietuvoje. Atskirai pristatomi darbe nagrinėjami Baranausko kūrinių šaltiniai, jų kultūrinis ir istorinis kontekstai.

Antrasis skyrius „Dienoraštis – rašymas kaip savistaba“ skirtas Baranausko Dienoraščiui nagrinėti. Aptariama situacija, kurioje jis pradėdamas rašyti, jo projekto specifika, pildymo būdai, perrašytumo problema bei problemiška Dienoraščio pabaiga, kuri iškelia autobiografinį šio teksto pobūdį bei jo santykį su viešumu.

Trečiajame skyriuje „Baranauskų *silva rerum* – sutelkiantis raštas“ nagrinėjama Baranauskų tekstinės bendruomenės viduje parengta namų knyga *Ulamki...*: aptariama jos struktūra, atskirų dalių santykis, jose pasirodantys pasakojimai. Išsamiau aptariama Antano Baranausko parengtoje dalyje išryškėjanti istorija apie nesėkmingą jo mėginimą eilėrašciais pelnyti raštininko vietą arčiau namų.

Ketvirtasis skyrius skirtas Baranausko seksternui *Wiersze*. Aptariama seksterno rašymo pradžios situacija, jo santykis su viešumu bei numatoma auditorija. Taip pat nagrinėjamos situacijos, kuriose Barauskui tenka formuluoti savą kūrybos sampratą. Atskiras dėmesys skiriamas seksterno rašymo pertrūkiui, čia pasirodančiam Karolinos Praniauskaitės autografiui bei situacijai, kurioje baigiama rašyti *Wiersze*.

Penktajame skyriuje „Raštas, balsas ir vietos“ nagrinėjami lietuviškieji Baranausko kūriniai. Aptariamas jų santykis su pirmine auditorija, dainavimo tradicija bei vėlesnių publikacijų performuota recepcija.

Santrauka.

Šio disertacinio tyrimo pagrindą sudaro Antano Baranausko rankraščiai: dienoraštis, rankraštinė knyga *Ulamki...* bei seksternas *Wiersze*, o taip pat ir vėliau rašyti lietuviški tekstai („Vaina vilko ir piemenų“, „Dainu dainelė“, „Anikszczu Szilelis“ bei

„Kelonie Petaburkan“), kurių autografų neliko. Nors minėtų rankraščių tekstai publikuoti, tačiau prie rankraščių grįžtama, nes spaudiniai negali adekvačiai jų perteikti.

Po Baranausko mirties jo kūrybos palikimas, tarpininkaujant Jonui Basanavičiui, keliauja į Lietuvių mokslo draugiją – taip prasideda paveldėjimo procedūros. Vienas iš Baranausko kūrybos įpaveldinimo etapų yra tekstų publikavimas. Kiekvienas toks publikavimas yra ir pastanga grupuoti atskirus tekstus, patvirtinti ar performuoti Baranausko tekstų korpuso kontūrus. Peržvelgus Baranausko rinkinių publikacijas matyti, kad lenkiškiems jo eilėraščiams priskiriamas periferinis vaidmuo – šiuos tekstus linkstama atriboti nuo lietuviškai rašytų kūrybinių. Toks Baranausko tekstų korpuso nevienalytiškumas aiškintinas dvejopai: (1) šis perskyrimas susijęs su tautinio atgimimo laikotarpio ideologinėmis įtampomis, lėmusiomis tiek Baranausko biografijos, tiek jo kūrybinių dalijimą į „savą“ lietuvišką ir „svetimą“ lenkišką laikotarpį; (2) vertinant lenkiškuosius Baranausko tekstus, neatsižvelgta į jų priklausymą rankraštinės literatūros laukui, taip prarandant adekvatesnio jų perskaitymo galimybę.

Siekiant iš naujo perskaityti šiuos Baranausko kūrybinius, aprašyti jo posūkį link rašymo lietuviškai bei pateikti nebe fragmentuotą, o vientisą jo kūrybinio kelio vaizdą, disertacijoje imamasi aprašyti jo rankraštinių tekstų rašymo istoriją. Rašymo istorija vadinamas siekis nustatyti rašymo sekas ir išryškinti atskirus vieno ar kito rankraštinio šaltinio rašymo etapus, kintančią rašymo sampratą, autorinę savivoką bei kūrybinių funkcionavimo specifiką. Toks siekis disertaciją sieja su genetinės kritikos perspektyva. Su genetinė kritika šį tyrimą labiausiai artina tai, kad Baranausko kūrybiniai nagrinėjami ne kaip statiški tekstai, o kaip rašymo – skriptoriaus veiklos rezultatas.

Kalbant apie XIX a. lietuvių literatūrą kreiptinas dėmesys ne tik į tekstus, bet ir į jų funkcionavimo būdus. Šio laikotarpio literatūros funkcionavimą ne visuomet galima aiškinti leidybiniais faktais, nes kūrybinių apykaita neretai vyko oralinėje ar rankraštinėje sferoje. XIX a. lietuviški poetiniai tekstai bendruomenėje įsitvirtindavo ne tyliai skaitomi, o garsiai dainuojami – raštas čia neretai buvo suvokiamas kaip teksto „konservavimo“ būdas, o pats kūrinys realizuojamas ir išpildomas balsu.

Rankraštinė literatūra klestėjimo apogėjų Abiejų Tautų Respublikoje pasiekia XVII–XVIII amžiuose. XIX a. rankraštines knygas rengusias institucijas galutinai pakeičia spaustuvės, o kiek platesnį rankraštinių tekstų paplitimą užtikrinusios Respublikos piliečių, t. y. bajorų luomo bendruomeninio ir politinio gyvenimo formos po

valstybės padalijimo nunyksta. Šiame amžiuje rankraštiniai tekstai funkcionuoja nedidelėse bendruomenėse (kaimynai, giminės, draugai). Tokios bendruomenės disertacijoje apibūdinamos pasitelkus Briano Stocko pasiūlytą tekstinių bendruomenių konceptą (pastarasis remiasi recepcinės kritikos atstovo Stanley Fisho suformuluotu interpretacinės bendruomenės terminu).

Vieną tokių bendruomenių sudarė Baranauskų šeimyna – disertacijoje ji vadinama Baranauskų tekstine bendruomenė. Kad jos būtų, liudija tiek Baranausko tekstai (du iš disertacijoje nagrinėjamų rankraščių pluoštų – *silva rerum Ułamki...* bei seksternas *Wiersze* dedikuoti Antano Baranausko tėvui Jonui Baranauskui), tiek atsiminimai apie Baranausko vaikystę.

Baranauskų tekstinė bendruomenė iškyla ir susiformuoja remdamasi patriarchalinės XIX a. pirmosios pusės šeimos struktūriniu modeliu. Tad šeimos ir tekstinės bendruomenės galva buvo Jonas Baranauskas, kuris pats pramoko rašto ir jo mokė savo vaikus. Moterys – Antano Baranausko motina ir sesuo – šioje bendruomenėje kaip rašančios nepasirodo.

Šiame tyrime nagrinėjami trys Baranausko rankraštinių tekstų šaltiniai.

1. Baranausko dienoraštis, kurį sudaro trys knygelės, rašytos 1853, 1854, 1855–1856 m. Dienoraštis, remiantis Philippe Lejeune'u, čia suprantamas kaip diaristinės praktikos pasekmė. Sunku nustatyti Baranausko dienoraščio vietą XIX a. Lietuvos diaristinių tekstų kontekste, nes dar nėra apžvalginių šiam laikotarpiui skirtų tyrimų. Kol kas galima sakyti, kad panašaus, valstietiškos kilmės jaunuolio brandą aprašančio diaristinio teksto kol kas nėra.

2. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne saugoma *Ułamki moich / uczuć / czyli / okruszyny / żywiołów karmiących się w mojej / duszy w pobycie w Rossiejniach. / Tam i w Kownie złona wydobyte, / w gruby rym / spowite; i rodzicom ofiarowane* – yra 48 puslapių namų knyga (*silva rerum*). Iš kitų disertacijoje nagrinėjamų rankraščių ji išsiskiria savo nievienalytiškumu. *Ułamki...* – tai vaikų tėvui paruošta knyga, ji neturėjo būti vienintelė rankraštinė knyga Baranauskų tekstinėje bendruomenėje.

3. Seksternas *Wiersze* – stambiausias poetinių Baranausko kūrinių šaltinis. Čia sukaupti 1851–1857 m. rašyti eilėraščiai. Žodžio „seksternas“ vartoseną yra problemiška,

nes jo nėra jokiam lietuvių kalbos žodyne. Disertacijoje jis vartojamas, mat nėra kitų tinkamų žodžių šiam rankraštinės sferos reiškiniui pažymėti. Pagal kilmę šis žodis siejamas su tam tikru formatu, kartu jis nurodo ir turinio specifiką.

Šiame darbe *Wiersze* skiriama daugiausiai dėmesio. Šis seksternas skirtas viešumai – tai reprezentacinis, nuolat papildomas jauno raštininko padėjėjo, o vėliau ir klieriko eilių rinkinys, kuris drauge buvo jo savirealizacijos vieta bei socialinio poeto prestižo kaupimo priemonė. Nagrinėjant *Wiersze* siekiama ne vien išryškinti rašymo sekas, bet ir kreipti dėmesį į eilėraščius, kuriuose vienaip ar kitaip nagrinėjama rašymo bei buvimo poetu problemika.

Dienoraštis – rašymas kaip savistaba. Norint suprasti dienoraštį, pirmiausiai reikia suprasti, kaip susiformuoja jo rašymo praktika. Baranausko dienoraštis pradeda formotis 1852–1853 m. sandūroje, kuomet intensyviai apmąstomos ateities perspektyvos bei išgyvenamas aplinkos svetimumas. Metų pabaigoje parašomas eilėraštinis „Smutna rozwaga przyszłości“. Tačiau eilėraštinio nebepakanka – prie jame nagrinėjamų temų ir motyvų grįžtama kitame, žanriškai transformuotame tekste – dviejuose lapuose užrašytose meditacijose, pavadintose *Uwaga*. Čia atrandama rašymo kaip savistabos raštu galimybė. Dienoraštis atsiranda kaip savistabos ir savikontrolės projektas. Pastaroji reikalinga norint atkurti pažeistą pusiausvyrą, kurios netenkama apleidus prigimtinę erdvę – Anykščius. Dienoraščio pradžioje užrašomos elgesio ir religinių praktikų taisyklės konstruoja savotišką bendruomenės akį, kuri turėjo leisti išlaikyti teisingas laikysenas ir taip atkurti adekvatų santykį su bendruomene ir Dievu (šios dvi santykių plotmės matomos kaip priklausančios viena nuo kitos). Toks dienoraščio pobūdis motyvuoja ir jo struktūrą, su kietu, „desubjektyvuojančiu“ laiko modeliu, leidžiančiu atskirti dienoraščio įrašų datas ir jų įrašymo laiką, o taip pat motyvuoja ir vėlesnį jo perrašymą. Šiai struktūrai priklauso ir tuščios dienoraščio vietos, kuriose turėjo būti (bet nebuvo) įrašyti – mėnesio įrašus jungiantys eilėraščiai-užsklandos.

Baranauskas savo dienoraščio rašymą pertraukia atvykęs į Raseinius. Vėlesni bandymai grįžti yra trumpalaikiai. Prie nutraukto dienoraščio grįžtama jau studijuojant Varniuose – tuomet prirašomas autobiografinis fragmentas. Pastarasis sietinas su pakitusios trečiosios dienoraščio knygelės statusu. Į ją persirašytais Praniauskaitės eilėraščiais siekiama pasidalinti. Autobiografinis fragmentas užpildo komunikacinį

pertrūkį tarp privataus Dienoraščio pobūdžio bei į viešumą orientuotų Karolinos Praniauskaitės tekstų.

Baranauskų *silva rerum* – sutelkiantis raštas. *Ulamki...* – 1855 m. datuojama rankraštinė knyga parengta Baranauskų tekstinės bendruomenės viduje. Šią *silva rerum* Jonui Baranauskui skiria sūnūs Antanas ir Anupras. Knygą sudaro Antano Baranausko eilėraščiai bei Anupro Baranausko dailės pamokų eskizai, žemėlapių piešiniai bei tekstų nuorašai.

Ulamki... sudaryta iš dviejų, tarpusavy susiūtų sąsiuvinių – viename jungiami tekstų nuorašai (jų autoriai bei perrašinėtojas nenurodomi) bei žemėlapių piešiniai. Kitame – Antano Baranausko eilėraščiai bei dailės pamokų eskizai. Tai svarbiausioji knygos dalis.

Antano Baranausko dalį sudaro devyni eilėraščiai, kuriuos galima skaityti kaip pasakojimą apie pastangas gauti tarnybos vietą kuo arčiau namų. Išnagrinėjus *Ulamki...* įrašytą eilėrašį „Do JW Pana Tonio CZYŻ Pułkownikowicza. Obraz Wiosny“, aiškėja, kad tekstas sukuriamas pratęsus anksčiau rašytą kūrinį. Eilėraštis skiriamas įtakingos, Baranausko likimą galėjusios įtakoti šeimos atžalai. Ši šeima vėliau stengėsi Baranauskui padėti gauti raštininko vietą arčiau namų. Tad poezijos rašymas čia yra ne tik savirealizacijos, bet ir socialinio prestižo kaupimo būdas.

Bene ryškiausias bandymas eilėrašį pasitelkti savo tikslui siekti matomas kūrinyje „Hołd wdzięczności Do Zwierzchności“. Tai Baranauskui nebūdingas tekstas – jame dėkojama vyresnybei už raštininko vietą, žadama stropiai dirbti bei reiškiamas pasiryžimas negailėti kraujo ir galvos dėl imperatoriaus ir Rusijos imperijos. Šį eilėrašį rašo žmogus, kurio kūriniai vėliau taps anticarinio pasipriešinimo manifestais, o jis pats atvirai priešinsis carinei politikai. „Hołd wdzięczności Do Zwierzchności“ parašomas komandiruotės Kaune metu, kuomet (nesėkmingai) siekta gauti paskyrimą kuo arčiau Anykščių.

Baranauskų tekstinėje bendruomenėje *Ulamki...* galima matyti kaip grįžtamąjį gestą, bendruomenę patvirtinantį ir tvirtinantį savitą saugos veiksmą.

Wiersze – ieškomos ir atrastos bendruomenės. Šis seksternas – didžiausias Baranausko poetinių kūrinų šaltinis, kuris pradedamas rašyti 1853 m., Baranauskui

pradėjus dirbti Vainuto raštinėje. *Wiersze* pradedamas nuo ankstesnio seksterno perrašymo. Šis veiksmas sietinas su socialinio Baranausko statuso permaina. Įvadiniais seksterno eilėraščiais suformuojama specifinė komunikacinė struktūra, kuri sieja privatumą ir seksterno orientavimą į viešumą.

Seksterne Baranauskas savo rašymą organizuoja pagal rašto šlovės paradigmą. Tai vienas iš simbolinių mainų tarp autoriaus ir auditorijos modelių, kurį Baranauskas perima iš Apšvietos literatūros. Šis modelis numato spausdintinę kūrinių apykaitą ir sykiu žymi socialinę sferą, į kurią Baranauskas dėl išsilavinimo stokos negali patekti. Rašto šlovės paradigma pateikia bendras tekstų rašymo, sklaidos, svarbos, išsilaikymo laike sampratas bei formuoja savitą prasmingos veiklos lauką, kuris suteikia galimybę tikslinti savo egzistencinę situaciją ir bent iš dalies išvengti raštininkui tenkančių apribojimų. Seksterno rašymą ir skaitymą Baranauskas sieja ir su savumo erdvės steigimu ir palaikymu.

Ties seksterno viduriu matomas rašymo pertrūkis, nuo kurio prasideda antroji *Wiersze* dalis. Jį išryškina Karolinos Praniauskaitės ranka įrašytas tekstas.

Pažinties su Praniauskaite metu *Wiersze* rašymas nutraukiamas. Prie seksterno rašymo grįžtama pirmojo seminarijos kurso pabaigoje, kai ima skirstytis čia susidariusi bendraminčių bendruomenė. Tekstai surašomi per kelis kartus, o pats kūrinių perkėlimas į *Wiersze* yra skirtas ne tiek savireprezentacijai, kiek kūrinių archyvavimui. *Wiersze* pildymą galima matyti kaip pulsuojantį pagal susidarančias ar siekiamas atrasti bendruomenes.

Seminarijoje susiformavusi bendruomenė jau keičia Baranausko rašymą ir veda jį nauja kryptimi. Giminytės ryšiais paremtą Baranauskų tekstinę bendruomenę Praniauskaitė išplečia pasiūlydama vienas kito „širdį matančių“ dvasios giminių koncepciją. Baranauskų ir dvasinių giminių tekstines bendruomenes aiškiausiai apjungia Varnių seminarijos auklėtinis, iš gretimo Liudiškių kaimo kilęs Klemensas Kairys. Pažintis su juo ženklina Baranausko posūkį link rašymo lietuviškai. Tai sykiu reiškė auditorijos, o taip pat ir tekstų sklaidos būdų permainą. Šiam pokyčiui aprašyti Baranausko autografų nagrinėjimo jau neužtenka – tam reikia gręžtis į oralinei-rankraštinei apykaitai priklausančius Baranausko tekstus.

Raštas, balsas ir vietos. Po *Wiersze*, rašymo sekų rekonstrukcijos galimybės kinta, todėl rašymo istorijos pasakojime akcentas perkeliamas nuo rašymo, link teksto funkcionavimo. Norint suprasti, kaip funkcionavo klasikiniais tapę lietuviški Baranausko kūriniai, reikia pasižiūrėti į anksčiau rašytus jo kūrinius. Vienas jų yra „Vaina vilko ir piemenų“. Anksčiau šio teksto variantas nepagrįstai priskirtas Antanui Strazdui. „Vaina vilko ir piemenų“ leidžia Baranauską priskirti prie vadinamosios Strazdo poetinės mokyklos atstovų, o taip pat suprasti komunikacinius modelius (oralinė tekstų apykaita, orientacija į namų ir anykštėnų bendruomenę), kuriais remdamasis Baranauskas parašo „Dainu dainele“. Šį kūrinį parašo Baranauskas – Varnių seminarijos auklėtinis. Perėjimas į dvasininkų luomą išplečia ankstesnio kalbėjimo galimybes bei suteikia autoritetinę kalbėjimo galią.

„Dainu dainele“ – į epinę tradiciją orientuotas ir dainuoti skirtas tekstas, kuriuo siekiama atskleisti gimtųjų apylinkių istoriškumą. Istorija čia suprantama pagal biblinį modelį – kaip bendruomenės ir Dievo santykių arena. Pasakojamas apie praeitį čia siejamas ir su ateities žadėjimu. Permainos žadamos Anykščių bendruomenei ir jos siejamos su melodiją „Dainu dainelei“ sukūrusio Kairio figūra.

Jonas Basanavičius perredaguotą „Dainu dainele“ variantą kaip programinį kūrinį paskelbia pirmajame *Auszros* numeryje. Laikraštyje paskelbtas variantas susiejamas su *Auszros* programa ir iš Anykščių apylinkės aprašančio kūrinio jis virsta eilėraščiu apie Lietuvą. Iš teksto taip pat pašalinama Kairio figūra – jam priskirtą kelio vedėjo vaidmuo čia priskiriamas nebe bendruomenės ir Dievo tarpininkui, o laikraščiu.

Specifiniai vietos ir teksto santykiai matomi poemoje „Anikszczyų Szifelis“, kurios pirmoji dalis taip pat giedota ir priklausė Kairio ir Baranausko inicijuotai judviejų kūrinių giedojimo tradicijai. Poema „Kelonie Petaburkan“ – į rankraštinę sferą orientuotas kūrinys. Tik čia jis ir išlaikė savo kaip poemos tapatumą. Atskiros, giesmėmis virtusios poemos dalys, tapo populiariausiais Baranausko kūriniais, tačiau šios giesmės jau nebematytos kaip priklausančios didesnei visumai. „Kelonie Petaburkan“ dalių žanrinis nevienodumas, skirtinga jų recepcija, poemos orientacija į rankraštinę plotmę leidžia šį kūrinį matyti kaip savotišką *Ulamki...* variantą. Ankstyvoji Baranausko kūryba nenumatė aiškaus adresato; pažinties su Praniauskaite metu adresatu tampa dvasios giminė bei sesė Kristuje; studijų Varnių seminarijoje – dvasios broliai. Pradėjus rašyti

lietuviškai adresatai tampa bendruomenės apibrėžiamos pagal gyvenamąją vietą (Anykščiai) bei konfesiją (Romos katalikai) nariai.

Išvados. Disertacija *Originalieji Antano Baranausko tekstai (1853–1863)* – rašymo istorija skirta Antano Baranausko (1835–1902) rankraščių rašymo istorijai tirti. Tyrime aprašomos rankraščių formavimosi istorijos, kurios siejamos su autorinės savimonės, kūrybos sampratos, kūrinių auditorijos ir recepcijos formavimosi specifika bei pokyčiais.

Rankraštiniai Baranausko tekstai yra XIX a. rankraštinės literatūros dalis. Rankraštinės literatūros situaciją šiame amžiuje labiausiai veikė du veiksniai: (1) rankraštinės literatūros tradicija (jai priklauso tokios raštijos formos kaip *silva rerum*, eilėraščių sąsiuviniai arba seksternai, albumai etc.) ir (2) stipri valstybinė cenzūra (ji lėmė tokius reiškinius kaip uždraustų ar publikuoti neleistų knygų, jų fragmentų perrašinėjimas). Su pirmuoju veiksmiu susiję ankstyvieji Baranausko rankraštiniai tekstai, antrasis labiausiai veikė lietuviškai rašytų jo kūrinių sklaidą. Disertacijoje teigiama, kad viešos erdvės, kaip, pavyzdžiui, tarp XVIII a. bajorų, rankraštiniai tekstai nebesukuria – jie paprastai funkcionuoja nedidelėse ir apibrėžtose žmonių grupėse – tekstinėse bendruomenėse.

Disertacijoje teigiama, kad Baranauskas kaip poetas pradeda formuotis sakytinės kultūros aplinkoje. Sakytinė ir rašytinė kultūra, o kartu lenkų ir lietuvių kalbos ima pintis jam aktyviai dalyvaujant besikuriančioje Baranauskų tekstinėje bendruomenėje – čia jis pasirodo kaip pasakojantis, perpasakojantis bei balsiai skaitantis. Šis laikotarpis sietinas su 1845–1848 m., kuomet Baranauskas lankė Anykščių pradinę mokyklą.

Baranausko kaip kuriančiojo raštu figūra ima formuotis tik nutolus nuo prigimtinės bendruomenės, kuomet jis 1848 m. išvyksta į Gelvonų kleboniją, kur ankstesni kūrybingo dalyvavimo modeliai tampa neefektyvūs. Šį perėjimo momentą Baranauskas fiksuoja Dienoraštyje, kuomet laiško tėvams sueiliavimą nurodo kaip kūrybos pradžią. Minėtas momentas yra Baranausko kūrybinio centro persislinkimas iš lietuvių kalbos dominuojamos sakytinės plotmės į lenkų kalbos dominuojamą rašytinę. Šios dvi kalbos egzistuoja nekonfliktiškai ir dažniausiai dengia skirtingus socialinės tikrovės ir kūrybinės raiškos laukus.

Išnagrinėjus Baranausko dienoraštį ir seksterną, daroma išvada, kad, atitrūkus nuo namų, rašymas jam tampa savumo steigimo priemone – leidžia dalyvauti Baranauskų tekstinėje bendruomenėje. Nuotolis balsą keičia raštu, o kartu Baranauską paverčia poetu – asmeniu, kurio kūrybinis aktyvumas realizuojamas rašant. Kartu raštas atrandamas ne tik kaip atstumo nuo savos bendruomenės įveikimo, bet ir savistabą įgalinančio nuotolio sukūrimo priemonė. Tai matyti Dienoraščiui pradžią duodančiose, 1853 m. parašytose meditacijose ir netrukus po to užsirašomose taisyklėse. Pastarosiomis siekiama išsaugoti ir realizuoti laikysenos bei elgsenos normas, perimtas gyvenant Anykščiuose. Užrašymas bei norminimo pastanga Dienoraštyje sumodeliuoja „bendruomenės akį“, taip šis kūrinys tampa savistabos erdve – privačiu, bendruomenę pavaduojančiu tekstu. Toks Dienoraščio pobūdis motyvuoja „kalendorinę“ jo struktūrą, o taip pat ir pildymo strategiją, kuomet vienu prisėdimu užrašomi daugelio dienų įvykiai. Sureikšmintą teksto struktūrą įgalina ir vėlesnį dalies Dienoraščio perrašymą, po kurio atsiranda eiliuotos, mėnesio užrašus skiriančios užsklandos (vietomis liekančios „tuščiais eilėrašciais“). Šios užsklandos bei mėnesio ar metų pabaigos pastabose esantys parašytų eilėraščių sąvadai rodo, kad Dienoraštis skirtas ne tik savo elgsenų ir laikysenų, bet ir savęs kaip kuriančiojo raštu stebėjimui.

Baranausko kaip poeto vaidmuo pradeda ryškėti 1853 m. pavasarį. Baigęs raštininkų mokyklą Rumšiškėse, jis atvyksta į kanceliariją Kaune, kur jo eilės sulaukia pagyrimų. Kintant socialiniam statusui – iš mokinio tapus raštinės darbuotoju bei atkeliavus į pirmąją darbovietę Vainute, Baranauskas 1853 m. vasarą užveda naują seksterną. Jis pavadinamas *Wiersze* ir skiriamas Baranausko sukurtiems tekstams kaupti bei Baranauskui kaip poetui reprezentuoti. Pats rinkinys dedikuojamas tėvui, tai rodo, kad autoritetu vis dar lieka Baranauskų tekstinės bendruomenės centrinė figūra – tėvas Jonas Baranauskas. Jam skiriama ir *Ułamki...* – 1855 m. Baranauskų tekstinės bendruomenės viduje parengta, iš skirtingu laiku rašytų bei skirtingo pobūdžio fragmentų sukomponuota *silva rerum*. Tai privačiam naudojimui skirta bei už oficialiųjų institucijų ribų paruošta knyga, savitai pratęsianti privačios rankraštinės literatūros tradiciją. Šioje knygoje varijuojami nutolimo ir tapatumo įtampos motyvai ir matoma pastanga šią priešstatą įveikti per raštą (balso betarpiškumą, situatyvumą bei akustiškumą pakeičiant į rašmens fiksuotumą bei vizualumą) ir taip patvirtinti išliekančius tekstinės

bendruomenės, o tai reiškia – ir visos šeimos ryšius bei tapatumą. Ši pastanga ir suteikia vientisumą šiai, iš pažiūros padrikai, knygai.

Disertacijoje teigiama, kad, apsisprendęs būti poetu, Baranauskas literatūros sklaidos ir tvermės supratimo modelius perima iš rašto garbės paradigmos. Tačiau šie, iš klasicistinės literatūros perimti modeliai, remiasi spausdintine tekstų sklaida bei Baranausko aplinkoje nesančiais socialiniais santykiais. Tikslindamas savą poezijos ir kūrybos supratimą, Baranauskas eilėraštyje „Objašnienie...“ (1853 m. rugpjūčio 1 d.) suformuluoja klasicistinei sampratai opoziciją „pėsčios minties“ sampratą. Ši nuostata tikslinama po trijų mėnesių parašytoje pasakėčioje „Góra i dolina“.

Lūžinis *Wiersze* rašymo, o taip pat ir visos Baranausko biografijos momentas – 1855 m. gegužę įvykusi pažintis su Karolina Praniauskaite (1828–1859). Poetinio dialogo metu Praniauskaitė pasiūlo naują dvasios giminių koncepciją, kuri modifikuoja ir išplečia kraujo ir kaimynystės ryšiais grįstą Baranauskų tekstinę bendruomenę. Taip Antano Baranausko tekstuose akcentas nuo tėvo-sūnaus santykio perkeliamas link santykio su broliais ar/ir seserimis. Šis pakeitimas Baranauskui leidžia atrasti nedidelę, tačiau pastovią ir autoritetingą auditoriją bei pokalbio partnerius – tai, ko jis dvejus metus po apsisprendimo būti poetu nesėkmingai ieškojo.

1856 m. įstojęs į Varnių seminariją (į studijas Praniauskaitė jį išlydi *Wiersze* įrašydama eilėraščių, vėliau pavadintą „Dopisek p. K. P.(roniewskiej)“) Baranauskas susipažįsta su Klemensu Kairiu (1836–1864), kilusiu iš Anykščių gretimo Liudiškių kaimo. Kairys įtraukiamas į išsiplėtusią tekstinę bendruomenę. Kontaktuojant su Praniauskaite, eilėraščiai pakeičia kasdienį bendravimą, Kairio atveju – eilėraščiai kasdienį bendravimą pratęsia.

Išnagrinėjus *Wiersze*, teigiama, kad seksternas baigiamas rašyti 1857 m. vasarą. Tiek *Wiersze* pradžia, tiek pabaiga susijusios su kintančiu Baranausko socialiniu statusu. Baranausko patekimas į dvasininkų luomą išplečia jo kalbėjimo būdus ir siūlo naujus komunikacinius modelius, kur jam tenka autoritetingo kalbėtojo vaidmuo. Šioje vietoje įvyksta Baranausko kūrybos posūkis, kuomet nuo rašymo daugiausia lenkų kalba, pereinama prie rašymo daugiausia lietuviškai. Šią permainą ženklina per 1857 m. vasaros atostogas parašoma „Dainu dainele“ – tai Anykštėnams adresuotas ir giedoti skirtas kūrinys. Jis parašomas remiantis ankstyvajai kūrybinei veiklai (pvz., eilėraštis „Vaina vilko ir piemenų“) būdingais komunikaciniais modeliais. Tad šis Baranausko kūrybos

posūkis sujungia dvi jo kūrybos atšakas – vieną, ankstyvųjų, su oraline komunikacija susijusių kūrinių, kitą – susijusią su rašytine komunikacija ir pradėjusią formotis po išvykimo į Gelvonas.

Baranauskui pradėjus rašyti giedoti skirtus tekstus (be „Dainu dainelę“ minėtina pirmoji „Anikszczy Szilnelis“ (1858) dalis, atskiros „Kelonie Petaburkan“ (1858) dalys, „N`aramūmas“ (1863) bei religinės giesmės), jo kūriniai imami kaupiti nebe seksterne, o Baranauskų namuose – šeimynykščiai tampa tais, kurie žino ar turi daugelį jo lietuviškų tekstų ir duoda juos nusirašyti ar moko giedoti pagal Kairio ar Baranausko sukurtą melodiją. Kūrinių gyvavimą palaikė iki šiol išlikusi Kairio ir Baranausko įsteigta judviejų kūrinių giedojimo tradicija.

Publications on the Subject:

1. „Antano Baranausko dienoraštis: rašymo ir leidimo istorija“, *Literatūra*, nr. 52 (1), 2010, p. 20–33.
2. „Baranauskų *silva rerum*“, *Literatūra*, nr. 54 (1), 2012, p. 56–74.

Tomas Andriukonis (g. 1982) 2006 m. baigė lietuvių filologijos bakalauro, 2008 m. – lietuvių literatūros magistro studijų programą Vilniaus universitete. Apgynęs magistro darbą „Sąmonė ir raštas: Antano Baranausko dienoraštis“, įgijo lietuvių literatūros magistro laipsnį. Tais pačiais metais įstojo į VU lietuvių literatūros doktorantūrą. Studijuodamas doktorantūroje, Tomas Andriukonis domėjosi rankraštinės literatūros žanrų bei jų istorijos tyrimais bei literatūros komunikacijos studijomis. Gavęs Lietuvos mokslo tarybos paramą, 2010 12 – 2011 02 stažavosi Jogailaičių universitete Krokuvoje. 2011 11 – 2012 02 dalyvavo projekte „Literatūros geografija: tekstų teritorijos ir vaizduotės žemėlapiai“. Yra paskelbęs straipsnių ir recenzijų kultūrinėje spaudoje.

In 2006 **Tomas Andriukonis** (b. 1982) completed Bachelor's studies in Lithuanian philology and in 2008 completed the Master's studies programme in Lithuanian literature at Vilnius University. Having defended the Master's thesis "Consciousness and Writing: Antanas Baranauskas' Diary" was awarded a Master's degree in Lithuanian literature. In the same year he enrolled as a PhD student of Lithuanian literature at Vilnius University. When doing his doctoral studies Tomas Andriukonis took interest in the investigations into the genres of manuscript literature and their history, as well as in the studies of literary communication. Having received support from the Science Council of Lithuania, from December 2010 to February 2011, he was on sabbatical at Jagiellonian University in Kraków. From November 2011 to February 2012, took part in the project "Geography of Literature: Territories of Texts and Maps of Imagination". Tomas Andriukonis has publicised articles and reviews in the cultural media.